

Årsskrift 2019

Bilderna på framsidan visar muddring vid Husbygård 1920-tal. Foto Nils Åsberg. Bygget av bron över järnvägen i Vrena 1937-1938. Okänd fotograf.
Bilderna ur föreningens arkiv.

Tryckt i jan. 2020 av Linderoths Tryckeri AB, Vingåker

Förord

Du håller just i din hand Vrena och Husby-Oppunda Hembygdsförenings årsskrift för 2019.

Denna skrift som skildrar kalenderåret 2019 är den fjortonde årsskrift som föreningen utger, inklusive den som gavs ut vid föreningens 25-årsjubileum 2001.

Innehållet i skriften är, förutom sedvanliga föreningsinformationer, några artiklar om allehanda företeelser, personer, händelser och livsöden. Allt handlar om vår bygd och personer som bor eller har bott här.

Föreningen vill med sina skrifter i all blygsamhet sprida kunskap om gårdagens både små och stora händelser som tilldragit sig i vår bygd.

Kunskap om gårdagen ger underlag för bättre beslut i dag, som ju formar och påverkar morgondagen.

Vi hoppas att ni alla kan finna något intressant och lärorikt och önskar er en stunds trevlig läsning.

2019-12-17

Göran Malm, redaktör

Innehållsförteckning

Förord	1
Innehållsförteckning	2
Styrelse vald för 2019	3
Verksamhetsberättelse för år 2019, <i>preliminär</i>	4
Kallelse till årsmöte 2020	7
Några glimtar från verksamheten 2019	9
<i>Jag Minns</i> Av Ingvar Andersson	20
<i>Barndomsminnen och julottefärder</i> Av Bertil Dahlin	22
<i>Känsla för Masonit</i> Ur boken av Nisse Larsson	27
<i>Möte i porten</i> Av vår förste ordförande Karl-Erik Jansson	31
<i>Sörmlandspresentation</i> Av krönikören Göran Dahlberg	35
<i>Översvämningskatastrofen i Husby 1924</i> Av Arvid Georg Eklund.	38

Styrelse vald för år 2019

Ordförande Göran Malm 070-5850151
a.g.malm@telia.com

Ledamöter Lilian Eliasson

 Gunilla Lindgren

 Christer Karlsson

 Kennert Arnerheim

 Tomas Undin

 Teddy Munkesjö

 Kenneth Lindström

Övriga uppgifter och personer

Ansvarig för Bygdebånd Teddy Munkesjö 0155-911 50
teddy.munkesjo@gmail.com

Årsskriftsredaktör Göran Malm

Revisorer Gerhard Georgsson och Lars Lindkvist

Valberedning Jan Farneborn, Gunilla Hugsén och
Sigvard Augustsson

Föreningens adress är: Tärnövägen 8, 611 73 Vrena
Plusgirokonto: 430 54 91-5

För att snabbt kunna informera våra medlemmar vill vi gärna
att ni lämnar e-postadress till oss på: a.g.malm@telia.com

Verksamhetsberättelse för år 2019

Preliminär

Styrelsen för Vrena och Husby-Oppunda Hembygdsförening vill för verksamhetsåret 2019 avge följande berättelse.

Årsmötet valde följande styrelseledamöter för verksamhetsåret:

Ordförande Göran Malm och ledamöterna Lilian Eliasson, Christer Karlsson, Kennert Arnerheim, Tomas Undin, Gunilla Lindgren, Teddy Munkesjö och Kenneth Lindström.

Kenneth Lindström och Gunilla Lindgren avsade sig dock sina styrelseuppdrag i november.

Kaffekommittén har bestått av Birgit Hugsén, Marianne Eriksson.

Fotogruppen har letts av Teddy Munkesjö som även varit ansvarig för Bygdebänd. Årsskriftsredaktör har varit Göran Malm.

Revisorer är Gerhard Georgsson och Lars Lindkvist och valberedningen har bestått av Jan Farneborn, Gunilla Hugsén och Sigvard Augustsson.

Medlemsavgiften har varit 150 kr/person eller 250 kr/familj eller två personer på samma adress.

Antalet betalande medlemmar var vid årsskiftet 184 (193).

Styrelsen har haft nio protokollförda möten.

Organisation

Styrelsen

På grund av olika bakgrunder, kompetenser och olika möjlighet att avsätta tid för uppgiften har en orimligt stor andel av uppgifterna hamnat på en och samma person. I november avsade sig även, tyvärr, två ledamöter sitt uppdrag. De olika arbetsuppgifterna har emellertid lösts efter hand. Försök har gjort för att engagera fler medlemmar i arbetet för föreningen.

Kommiteér

Informella grupper har arbetat med olika uppgifter. De har varit: Kaffekommittén och Fotogruppen.

Ekonomi

Föreningens intäkter under kalenderåret 2019 blev 62 610 kr varav bland andra medlemsavgifter gav 24 950 och kommunalt bidrag 21 000 kr. Kostnaderna under kalenderåret blev 62 288 varav lokalhyran utgjorde 37 200 kr. Detta gav ett litet underskott på 278 kr för året. Ansökan om kommunalt verksamhets-bidrag för åren 2020 och 2021 har inlämnats.

Verksamhet

Verksamhetsårets verksamhet har legat på en lägre nivå än tidigare år. Vi har inte måktat med några större arrangemang förutom deltagandet under Vrenadagen.

Efter årsmötet har vi dock planerat och genomfört några programpunkter fram till och med årsmötet den 1 mars 2020.

Vi har haft Öppet Hus på lördagarna under hela hösten, och ordnat två filmkvällar i lokalen. Under Vrenadagen hade vi öppet Hus och sålde väfflor, visade våra båda skärmutställningar, Bygdeband och annat.

En mer utförlig redovisning av vad vi genomfört finns i årsskriften.

Två bildserier med tillhörande korta texter lades ut på FB med en bild varje dag under en period under sommaren och hösten.

Den under året framtagna utställningen om Vrenas industrihistoria fanns uppsatt i Stadsvakten i Nyköping under årets första sex månader och ett föredrag om industrihistorien hölls i maj. Utställningen finns nu att beskåda i vår lokal.

Ett bildspel med 102 bilder ur vårt arkiv visades i Vrena församlingshem på Allhelgonahelgen och på julmarknaden vid Vrena Grönt.

I oktober hade vi besök av medlemmar från Bettna Hembygdsförening.

I november kallade vi till och genomförde ett Extra Årsmöte då vi fattade slutligt beslut om nya stadgar för föreningen vilka nu gäller.

Fotogruppen har träffats 14 gånger under året och tittat på bilder i syfte att identifiera personer och platser.

Föreningen har varit representerad på krets- och förbundsårsmöten och några styrelsemedlemmar har deltagit i kurser och regionala möten.

Våra föremål/bilder/dokument

Upprensning och gallring av våra olika föremål har fortsatt liksom uppmärkningen av föremålen. Digitaliseringen av våra bilder och dokument fortsätter. Under sommaren har vi även i år haft hjälp av två mycket duktiga ungdomar som skannat bilder och dokument. Det återstår dock ännu att organisera upp allt som digitaliserats under åren och göra det lättare tillgängligt och sökbart.

För att lättare bli uppmärksammade och igenkända har vi mer konsekvent försökt använda en enhetlig grafisk profil på våra dokument och annat. Samlingarna i Museet i Husby-Oppunda har övertagits av Sockenföreningen i Husby-Oppunda.

Styrelsen tackar för det gångna året och önskar den nya styrelsen lycka till i arbetet för vår fina hembygd.

Vrena i januari 2020

Göran Malm

Lilian Eliasson

Christer Karlsson

Kennert Arnerheim

Tomas Undin

Teddy Munkesjö

Kallelse till Årsmöte

Alla medlemmar kallas och är välkomna till
årsmöte

Datum: söndagen den 1 mars 2020

Tid: vi börjar kl. 14.00

Plats: Vrena församlingshem

Program:

- Sedvanliga årsmötesförhandlingar
- Föreningen bjuder på fika med smörgåstårter

Här är några glimtar från de aktiviteter som föreningen genomfört under år 2019.

Den 15 januari sattes skärmutställningen om *Vrenas industrihistoria* upp på Stadsvakten i Nyköping. Senare höll Göran Malm ett föredrag om samma ämne.

Från fattig bondby till blomstrande fabrikkssamhälle.
Vrenas industrihistoria 1888 – 2018

Berättarlördag med Vrena och Husby-Öppunda Hembyggsförening
ordförande **Göran Malm**
som bl.a. berättar om brandkatastrofer som drabbat Vrena, Backa-Husjö AB, Holmens
Bruk, Gullfiber, nedläggning av företagen och om Vrenas industrier i dag.

Kulturarvsmuseet Stadsvakten
Lördag den 4 maj kl. 14:00. Entré 80 kr.
Gratis för barn 0 - 16 år. Kaffeservering kl. 13:30
Arr: Södra Sörmlands Industrihistoriska förening

Museet är
öppet kl. 11-15
lördag-söndag

STADSVAKTEN
Västra Rvargatan 54 Nyköping

www.stadsvakten.nu

Den 29 januari bjöd vi på intressant föredrag om *solceller*. Det var en kille från Svea Solar som berättade. Mycket lärorikt och givande tyckte vi som var där.

Föredrag den 12 februari av Sanna Malm om *biodling* var intressant. Många lyssnade intensivt.

Årsmötet för verksamhetsåret 2018 hölls den 3 mars 2019 .

Förväntansfulla medlemmar

Här syns några av de deltagande medlemmarna.

Presidiet skötte sig väl

Flera avtackningar skedde. Här syns Birgit Hugsén och Lilian Eliasson.

Fotogruppen drog igång den 28 januari och träffades sista gången för vårterminen den 29 april.

Under höstterminen har gruppen även träffats sex gånger. Ett stort projekt har varit att identifiera de ungdomar som finns med på ett stort antal konfirmationsbilder.

Fotogruppen

Under sommaren hade vi *Öppet Hus* några lördagar.

"Antikhandlaren" Petri Jörestål med fru besöker Öppet Hus en lördag.

Museet i Husby-Oppunda överläts till Sockenföreningen i Husby-Oppunda den 28 maj. Museet kom därmed i goda händer.

Nycklarna överlämnas till Claes Norberg.

Hembygdsföreningens skylt tas ner. Den sitter nu vid lokalen i Vrena.

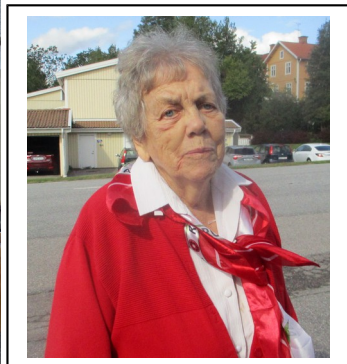
Föreningens största aktivitet är deltagandet under *Vrenadagen*. Den inföll i år den 7 september. Bland annat visade vi upp skärmutställningen om Vrenas industrihistoria. Våfflorna hade som vanligt strykande åtgång liksom kaffe med dopp. Vi skänkte bort överskottsböcker till de som ville ha.

Mycket folk både ute och inne.

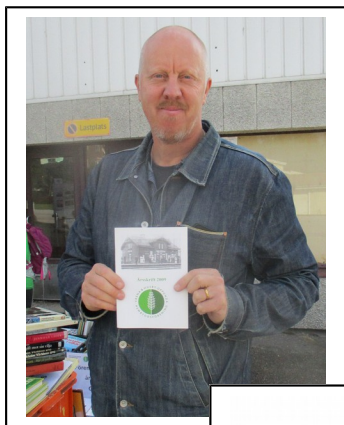
En besökare studerar utställning om skräddaren Frithz

*En av besökarna var
Britta Berggren*

Gratis böcker intresserade en del

En annan som besökte oss var Fredrik Swärd från Bettna. Det är han som formgivit vår snygga Logga.

Vi tyckte alla att Vrenadagen blev en mycket lyckad dag.

Den 6 oktober hade vi besök av våra hembygdsvänner från Bettna Hembygdsförening.

Efter presentation av vår förening tittade vi runt på allt och Lilian, Kennert och Göran visade och berättade. De var mycket imponerade av vår egna lokal och allt som finns att se där.

Efter visning av allt bjöd vi på gott fika.

Besökarna tackade för sig genom sin ordförande genom att överlämna sin fina broschyr och ett paket kaffe. Det var givande och roligt att få

och besökarna verkade nöjda med vad de sett och hört. GM

Två kvällar har vi haft visning av filmer ur föreningens rika arkiv. Den 31 oktober visade vår projektorskötare Teddy Munkesjö dels filmen om året 1988 och dels den om 1996. Det kom inte så många denna Halloween-afton men de som kom var nöjda. I en paus bjöd föreningen på fika.

Den 2 november visade vi ett bildspel i Vrena församlingshem då församlingen bjöd på fika.

Den 21 november hade vi kallat till *Extra årsmöte*. Mötet skulle ta slutligt beslut om att anta de reviderade stadgarna. Stadgarna hade tidigare på årsmötet i mars antagits för första gången och nu skulle det beslutas för andra och avgörande gången. Beslutet blev att vi nu har nya stadgar.

Under hösten fram till jul hade vi Öppet Hus alla lördagar. Inte så många besökte oss med de som kam var intresserade -

Följande berättelse är skriven under 2018 och 2019 av Ingvar Andersson med lite hjälp av Gunnar Andersson och Birgit Hugsén.

Jag minns

Jag heter Ingvar Andersson, jag bor vid Berga i Vrena och har bott där nästan hela mitt liv. Jag tänkte skriva lite om grannarna som jag hade när jag växte upp och lite vad det var för människor som bodde på de olika gårdarna och fastigheterna. Det kan vara namn och årtal som jag ej är säker på. På den tiden umgicks man mer grannar emellan än man gör nu. Bland annat var det julbjudningar där flera träffades. Det gjorde att man lärde känna grannarna på ett bättre sätt.

Mina föräldrar hette Axel och Emma. Dom kom till Berga 1922. Min pappa kom från Broby i Bergshammar och min mamma kom från Bergstugan i Tuna. Jag hade två bröder, Rune som var tre år äldre än jag och som omkom vid en tragisk olycka för några år sedan. Gunnar är en yngre bror som jag brukade Berga tillsammans med i 36 år.

Närmaste granne är *Bergatorp*. Där bodde en familj Funck. 1938 köpte Karl och Wivi Johansson gården. Dom hade barnen Artur, Vivian, Ingvar och Barbro. Karl hade träben som var spännande att se för en som inte var van. Men han var inte ledsen för det.

100 meter norr om Bergatorp ligger *Marieberg*. Det var ålderdomshem som det hette på den tiden. Vi fick gå upp dit med post i bland och då såg man ju lite av de gamla. Föreståndarinnan hette fröken Ester Blomberg.

Nu går vi sydost om Berga. I slutet av 1930-talet byggdes den nya vägen mellan Vrena och Tärnö samt en ny väg från Berga ner till Tärnövägen. Då styckades det av några tomter från Berga utmed vägen från Tovsundsbron och uppåt. På tomten

längst ner byggde Clas Otto och Lisa Ling och deras dotter Svea en villa, *Furulid*. På tomt två byggde Algot och Jenny Eriksson, *Tallåsen*. På tomt tre byggde Ragnar och Stina Larsson. Ragnar byggde och öppnade så småningom macken i Vrena. På den fjärde tomten byggde Sven och Gerda Ahlenius. Sven jobbade på Mårtensdals snickeri och var son till Axel Eriksson, en av bröderna som ägde snickeriet. På den femte tomten byggde Ellert och Gun Larsson sitt hus och där bor numera deras son Hans och Lisa.

Ovanför Ellerts hus ligger *Nysätter*. Där bodde Frans Karlsson, en snäll gammal ungarbarn. Han hade tidigare haft en ko.

Om vi fortsätter lite längre så kommer vi till *Nytorp*, ett litet jordbruk. Det ägdes av Karl och Anna Andersson. De sålde gården till en åkare från Nyköping som hette Gustavsson men kallades allmänt för "Getadolf". Karl hade ett par oxar som såldes när han höll auktion.

Mot Tovsundet, från Nytorp räknat, ligger två villor. I den norra bodde Karls bror Gustaf och Anna Andersson. Gustaf var en stor karl och kallades för "Stora Gustaf". I den andra bodde Ernst och Hilda Ling och deras dotter Iris. Ernst var kommunalkamrer i Bettna och han var bror med Clas Otto Ling.

Området bortom Nytorp kallades för Udden för att alla gårdarna som finns där ligger på en udde ut i Långhalsen. Längst ut på den udden ligger *Almudden*. Där bodde Axel och Olga Andersson med sina barn Halvar och Karl Axel. Almudden var ett mindre lantbruk och det fanns även ett litet sågverk på gården. Axel såg bara på ett öga efter en liten olyckshändelse. Olyckan hände när dom sågade och en son kastade en liten träflisa mot klingan och flisan slog upp i ögat på fadern så han blev blind på ena ögat.

Bortom Almudden ligger *Kulltorp*. Där bodde Adolf och Augusta Johansson och deras döttrar Anna och Lisa. Adolf var väldigt kort till växten och kallades av grannarna för Lilla Adel. Kulltorp var ett litet lantbruk med några kor och en häst som hette Vega. Flera gånger i veckan gick Adolf och bar mjölkflaskor till kunder i Vrena, en promenad på tre km enkel

resa. Efter att det blev ny väg och en bro 1938 så kunde han åka med häst och vagn. Det underlättade nog en hel del. Adolf och Augusta fick en gång diplom för sin fruktodling. Dottern Anna gifte sig med Gustaf Karlsson. Han var byggnadssnickare och dom byggde en villa, *Björkåsen*, strax ovanför Kulltorp. Väster om Kulltorp ligger *Bryggartorp* (Kilen) ett mindre lantbruk. Där bodde August och Emelia (Emmeli) Fredriksson och deras barn Frans, Sigrid, Karl, Vendela, Anton, Erik och Anna. August var lite törstig av sig men det kanske gick åt för hustrun var ganska styrande. De hade två hästar, sju kor samt grisar och höns. Vad dom gjorde av mjölken vet jag inte. Mejeriet låg ju i Bettna och jag hörde aldrig att de levererade dit. Eventuellt förädlade dom mjölken till ost, smör och grädde som de sålde.

Mellan Kulltorp och Bryggartorp ligger *Solvik*, ett gammalt soldattorp. Vilka som bodde där kommer jag ej ihåg men familjen Elf kom därifrån.

Strax söder om Bryggartorp ligger *Vårlunda*. Där bodde Verner och Ingeborg Johansson och deras barn Lasse och Anita. Lasse spelade dragspel och sjöng och blev välkänd i Vrena med omnejd under namnet Lasse Plåtis.

Cirka 400 m väster om Vårlunda ligger *Sundsdal*. Där bodde familjen Fågelberg. Mannen var förtjust i drycker. Ibland när han hade varit ute och rumlat fick han inte komma in utan fick sova i lagårn. Vem som bestämde i Sundsdal var det ingen tvekan om. När grannarna hjälpte varandra med trösken så fick Fågelbergsgubben hösa undan agnarna. Det var innan det fanns fläktar.

Lite längre mot Tärnö ligger *Lilla Stentorp*. Där bodde Viktor och Britta Lindström med sin dotter Bibbi. De hade en stor trädgård. På lördagarna åkte dom till torget i Nyköping för att sälja. I början körde dom med häst men så småningom köpte dom en liten lastbil. Det underlättade nog väldigt mycket. Britta var en otrolig arbetsmänniska. Hon låg i trädgården från tidig morgon till sent på kvällen.

Strax bredvid Lilla Stentorp ligger *Hervalla*. Där bodde Herman och Vally Eriksson och deras döttrar Ulla och Britta. Varifrån deras hus fått sitt namn är inte så svårt att förstå.

Längre ut mot Tärnö ligger *Stora Stentorp*, ett lite mindre lantbruk. Där bodde Gustaf och Erika Johansson med sina fem barn Sven, Helga, Albin, Berta och Lisa. Albin arbetade en tid som dräng vid Berga. Lisa var utsatt för ett äventyr en gång på hemväg från skolan. När hon gick över spången över Tovsundet lutade hon sig mot räcket som gav vika så hon hamnade i vattnet. Hon fick hjälp upp av sina kamrater. Sen gick hon upp i skogen och vred ur byxorna och sen var det bara att gå hem.

Strax bredvid Stora Stentorp ligger *Näbbvik*. Där bodde familjen Göransson. Vad föräldrarna hette minns jag inte men barnen hette Sigurd, Bertil och Karin.

Nära Tärnö ligger *Fridhem*. Där bodde fiskaren Leonard Berglund med hustrun Alma. Han hade en fiskardräng. Leonard arrenderade fiskevatten från flera av gårdarna vid Långhalsen bland annat Bergas fiskevatten. Leonard var en pratglad man och jag tyckte om att gå ner på vintern och titta på när dom drog nät. Ett uttryck från Leonard var "nej nu klämmer vi på täfsan (ett fiskeredskap) så är vi hemma till halv fem". Leonard gick ofta ner till Vrena och sålde fisk men de mesta skickades nog till någon fiskaffär i Nyköping.

Väster om Fridhem ligger *Stensund*, ett medelstort lantbruk som ägdes av Hjalmar och Vilhelmina Gustavsson. Också de hade fem barn, Erik, Karin, Märta, Sven och Gösta. Sven gick bort i tidig ålder i leukemi och Gösta blev en duktig fotbollsspelare och senare domare. Gösta är nu, 2018, 95 år och vi träffas regelbundet. Mjölken från gården kördes till mejeriet i Bettna med häst. Stensund, Berga och Bergatorp turades om att köra. Mjölkbil tror jag började köra någon gång i slutet av 30-talet.

Ja, det var bebyggelsen runt Lillsjön. Nu övergår vi till gårdarna runt Farnebyfjärden. Först ligger *Vevelsund*. Där bodde August och Augusta Carlsson med barnen Astrid, Ingemar, Svea och Sven. Ingemar gick bort i unga år. August

var mycket engagerad i det kommunala arbetet och i jordbrukskassan. Gården drivs nu vidare av deras barn. Fortsätter man vägen en bit kommer man till *Rosendal*. Där bodde Bertil och Tora Rosengren. Bertil var ganska handikappad och levde på att laga skor.

Ännu en bit längre bort utmed vägen ligger *Värnlund*. Där bodde Hjalmar Fors, en glad kille som bland annat tyckte om att spela bandy. När det var match på isen i Tovsundet så åkte han skridskor dit.

Längre bort utmed vägen ligger *Hult*. Där bodde familjen Andersson med sönerna Roland och Erland. Andersson själv var gårdfarihandlare på cykel.

Sen kommer vi fram till Farneby. Det är en liten by med gårdar och en skola. Först kommer *Skrivargården*. Där bodde Reinhold och Alida Larsson och deras dotter Ruth. Nästa gård heter *Östergården*. Där bodde Torsten och Anna-Stina Johansson och deras barn Lars, Christer, Lisbeth och Jan. Den tredje gården, på andra sidan järnvägen, heter *Mellangården*. Där bodde Carl och Anna Johansson och deras barn Sigvard och Leif. De tre gårdarnas ägare var släkt med varandra. Alida, Torsten och Carl var syskon.

Ute vid landsvägen låg ett pensionat. Det var två systrar Oscarsson, Hildur och Svea-Greta, som drev det. I byn fanns också en banvaktsstuga nere vid järnvägen. Där bodde banvakten Eklund med familj. Deras barn hette Bernt och Birgit. Mitt i byn låg skolan. Lärare för småskolan var Stina Moberg och för dom högre klasserna var det Märta Östensson som var lärare.

Ja, det var lite minnen om grannarna i min barndom. Jag reserverar mig för om det smugit sig in några fel på personer eller något annat. Mitt minne är inte det allra bästa, men i det stora hela ska nog det mesta vara riktigt.

Följande berättelse är skriven 1950 av *Bertil Dahlin*, far till Gunborg Edefuhr.

Barndomsminnen och julottefärd.

I min barndom hörde jag aldrig talas om några fritidsproblem, vi barn fick hitta på något att göra. Tråkigt var det aldrig. På vintern fanns det kälkbackar, vi hade bara en kälke, så det var att turas om att åka. Skidor hade vi också, tillverkade av laggar till silltunnor, man kom ju inte så fort fram med dem, det var ju ofta meterdjupt med snö så det gick ändå inte så fort. Var det ruskväder så var jag och mina bröder inne och snickrade. Vi tillverkade alla möjliga leksaker. På våren blev det vattenhjul som sattes i någon bäck. Vårt enda verktyg var en fällkniv och som bass använde vi ett så kallat svedjejärn som värmdes glödhett på spisen. Om kvällarna när det började skymma var det roligast, då tände mor en brasa i öppna spisen, tog fram stickningen och började berätta historier från sin egen barndom. De där stunderna kallade vi för att lura skumtimme. Vi var fattiga och fick tidigt dra vårt strå till stacken. Det fanns ju grindar över vägarna så där kunde man förtjäna 5 öre i grindpengar. Vi kunde också få köra oxarna vid tröskningen. 25 öre vad dagpenningen för detta.

Vid juletiden hade vi mycket att bestyra. Det jag väntade mest på var julottan. Min far som var knekt skulle ju till kyrkan och hade lovat mig att få följa med. Far hade lovat dra mig på kälke till kyrkan. Det var en rejäl kälke som användes till allt - till kvarnen eller att dra hem ved från skogen. Så var det äntligen juldagsmorgon. Då fick jag ta på mina bästa kläder och så lindade far in mig i ett täcke och lade mig på kälken. Sen bar det iväg den dryga halvmilen till kyrkan. Vilken högtid med många hästskjutsar på kyrkbacken, bjällrorna klingade, kyrkklockorna ringde och det var fullsatt i kyrkan. Annars var det inte så mycket folk, det kunde ju tyckas att prästen skulle

vara belåten, men ack nej. Det var någon som hörde honom säga "när dom inte går i kyrkan på söndagarna behöver de inte gå nu heller". Ja det var min första julottefärd.

Så gick vi i söndagsskola i missionshuset. Dit var det ännu längre. Där spelades och sjöngs, allra roligast var söndagsskolefesterna då vi fick påsar med gott och jultidningar. Dessa fester blev minnen för livet.

Senare tillkommen förklaring av texten.

Händelserna tilldrog sig runt sekelskiftet 1800-1900.

Julottefärden gick till Husby-Oppunda kyrka. Missionshuset fanns också i Husby-Oppunda socken men det är nu nedbränt.

Gunborg Edefuhr

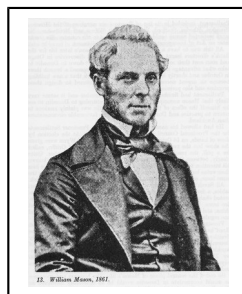
_____ # _____

Masonit

Vad är det ?

WikipediA skriver:

Masonit, en generisk term med ursprung i varumärket Masonite, är en form av träfiberskiva. Till skillnad från spånskiva används inget tillfört lim, utan vid tillverkningen expanderas trämassan genom att under högt tryck ånga fibrerna och sedan spruta ut dem i normalt lufttryck, innan de pressas ihop till skivor med träets eget lim, lignin, som bindemedel.

Utdrag ur boken *Känsla för Masonite* av Nisse Larsson
Sammanställt av Göran Malm 2019.

Det började med ett misstag.

Masoniten uppfann sig själv. Mr Mason bara upptäckte den. Ingenjören William Horatio Mason hade hittat på att spränga spillvirke med ångkanon, han hade en idé om att det gick att göra pappersmassa på det sättet. Kanske var det popcorn som gav Mason uppslaget. Det sägs att han hade sysslat med att puffa majs och annan säd som kunde utvidgas och sprängas av sin egen ånga.

Han provade med att hetta upp fuktig träflis till 300 grader i ett tryckkärl. Så öppnade han en ventil och lät ångtrycket spruta ut flisen mot en vägg. Small gjorde det då med besked, men fibrerna blev bruna och oanvändbara till papper.

Den första hårda masonitskivan skapades av en slump. Ett misslyckat fiberark låg kvar i en press där en ångventil gått sönder och hettat upp arket. Där hittade Masons medarbetare nu en hård träfiberskiva. Mason var inte dummare än att han begrep att han upptäckt ett nytt material. Masoniten föddes 1924.

William H. Mason var chefsingenjör hos Thomas Edison och blev den som fick patent på sin nya metod. Han sålde sedan licenser till andra tillverkare över hela världen.

Sågverket i Rundvik hade vid den här tiden den i Stockholm verkande grosshandlaren Carl Wikström som huvudägare. Denne blev först i världen, i konkurrens med andra industrimän, att ingå licensavtal med Mason för firman P. Wikström Jr:s räkning.

Hos Mason arbetade under några år den unge ingenjören Arne Asplund. När han återvände till Sverige tog med sig några masonitprover. Han fick här anställning på sågverk i Rundvik i Ångermanland för att dra igång med masonittillverkning.

Tillverkningen kom igång 1929 och den beskrevs så här av Nordmalings Ångsågs AB "Masonite framställes av träflis som i kraftiga stålcyllindrar utsättes för högt ångtryck. Genom plötsligt öppnade av en ventil utslungas det uppmjukade träet explosionsartat och sönderdelas härvid i fiberknippen".

Det nya materialet blev en succé och produktionen blev omfattande.

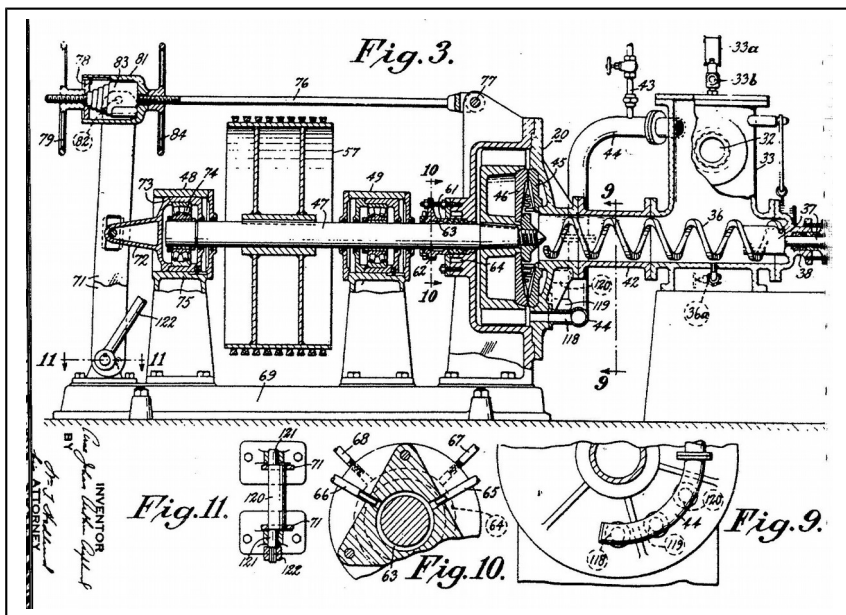
Arne Asplund som var utvecklingschef på sågverket insåg så småningom att en nackdel med Masons metod var att träfibermassan kom fram satsvis. Arne Asplund fann på en bättre metod där massan kom fram kontinuerligt. Den använder en skivkvärl och kallas Defibratormetoden och är den metod som till 97 % används världen över.

Man kan säga att Asplund var den som tog hem Masons metod till Sverige och installerade den hos Nordmalings Ångsåg AB i Rundvik. Men när han utvecklade sina egna metoder att framställa träfibermassa togs det inte så väl emot så bolaget och Asplund skildes åt.

_____ # _____

Asplund skulle senare dyka upp i Vrena.

Mer om detta i annan artikel skriven av Karl-Erik Jansson

För tekniknördar visas här principritningen ur patentet för Asplunds metod Defibratormetoden. Mycket klargörande ?

Asplunds uppfinningar låg till grund för det som blev Sunds Defibrator AB. De tillverkade inte bara själva defibratorn utan i samarbete med andra företag kunde de leverera hela fabriker till kunder i hela världen.

I Sverige växte det upp fabriker som alla tillverkade träfiberskivor enligt Asplunds Defibratormetod.

Ett av de bolag som satsade på att tillverka träfiberskivor var Holmens Bruk AB. De hade redan anläggningar i Vrena med en såg och ett nerbrunnet tegelbruk så de valde att här bygga upp fabriken för tillverkning av det som de kallade *Holmen Board*. Det var till stor lycka för Vrena. Tillverkningen kom igång 1952 och resten är historia...

Ordet Masonite är det amerikanska ordet för det material som Mason upptäckte och tog patent på. I Sverige har stavningen försvenskats till Masonit.

Det svenska ordet på skivorna är *träfiberskivor* och det amerikanska är *board*. Holmen hade räknat med export så de valde, som många i dag fortfarande gör, det amerikanska ordet board i sitt varumärke.

Här är några av de svenska fabrikernas olika varumärken. Man kan förstå att konkurrensen var hård.

_____ # _____

Detta är skrivet av Karl-Erik Jansson i Rimforsa i april 2014. Händelsen som beskrivs utspelar sig på fabriken i Vrena 1990.

Möte i porten

När jag reste mig från skrivbordet och skulle gå ut står Arne Asplund i dörren. Han greppar en stol och slår sig ner mitt i dörröppningen. Käppen ställer han mellan knäna, med båda händerna tar han av sina hornbågade glasögon, sänker ned dem i kavajfickan, riktar blicken stadigt mot mig och lägger händerna på käppkryckan.

Vad har jag nu ställt till med? Händer sådant här fler än mig? Vilket ärende har han? Tankebanorna kastar fram minnen från en lika absurd händelse från Ålandssemestern ett par år tidigare. Vi strövade då in i Mariehamn troligen enda bokhandel där jag frågade bokhandlaren efter böcker av Joel Pettersson. Han sken upp och beklagade djupt att allt var slut för många år sedan, men han visade fram *Pojken och den gråa byn* av Waldemar Nyman, den boken hade jag redan.

– Kom med här sade han och visade in mig på sitt kontor, bjöd mig sittplats och satte sig själv mitt i dörröppningen. I långt mer än en halvtimme föreläste han med darrande röst och tårade ögon om den store diktaren och målaren, byoriginalet och mentalpatienten. Som avslutning fick jag dyrt och heligt lova att beundra Nordens Van Gogh på Ålands Museum. Under tiden saknades jag av min familj tills de fick se mig på kontoret. Andra kunder stirrade bokhandlaren i nacken, la ner sina böcker och gick ut.

Arne Asplund steg fram livs levande ur historien dunkel. Jag visste att han var Teknologie hedersdoktor sedan 1967, Defibratormetodens uppfinnare, ledare för AB Defibrator, som var en sammanslutning av flera stora svenska industriföretag, vilka sålde och uppförde fiberskivefabriker världen över.

Sådana fabriker som egentligen kallades för Masonitefabriker. Asplunds metod fick en världsdominerande användning inom trämasseindustrin, i utvecklad form även till pappersmassa.

Jag arbetade på fiberskivefabriken i Vrena, där jag fått ansvar för produktions- och produktkontroll, men var också starkt involverad i den ständigt intensiva produktutvecklingen. Asplund hade sedan ett par månader hyrt in sig i vår fabrik med en topphemlig liten fiberkvarn, *Turboraffinator*. Ett par månader hade han med sig som monterat den och provade massatillverkning av träflis, luzern och mycket annat. Allt som oftast var de nere i laboratoriet och provade resultaten. Men provsvaren var alltid topphemliga.

Efter att Turboraffinatorsn installerats, har Rottneros AB plötsligt meddelat att vår fabrik, Vrena fiberfabrik, inom kort skulle läggas ner. Den stora skogskoncernen hade köpt upp alla fyra kvarvarande fiberskivefabrikerna i Sverige, och det var enbart Vrena som gick med vinst. Ambitionen var att föra över våra tillverkningsmetoder till de andra fabrikerna.

Alltsedan slutet av sjuttioalet har vår driftsledare samarbetat intimt med kunderna, vi tillverkade ett 25-tal kundanpassade kvalitéer i linan, minst en av dem var helt världsunik. Det var vår fiberarmerade takboard. Vi hade inga patent på det utan hemligheten hölls strikt, bland annat genom besöksförbud när den produkten kördes. Korta serier, snabba sortomläggningar och intresserad personal var utmärkande. De övriga fabrikerna körde tre eller fyra traditionella kvalitéer. Nu skulle våra tillverkningshemligheter föras ut och rädda de andra fabrikerna.

Den andra dagen jag själv mötte Arne Asplund i Vrena, studerade han intresserat mitt arbete med fuktprov och vi resonerade om det. En stund efter det han kom in på mitt kontor.

- Jag vill berätta ur min livshistoria för dig, började han från sin plats i dörren. När jag läste till civilingenjör i USA, fick jag 1926 kondition hos William H Mason, som var anställd som

innovatör hos Thomas Alva Edison. Man måste veta att Edison inte var någon uppfinnaresjäl, som han alltid utgav sig för. Inte alls, bara en oslagbar affärsman. Han hade massor av ingenjörer anställda, under livstiden sammanlagt något tusen. Han bekostade deras innovationer, som han själv patenterade och administrerade i sitt namn. Mason skulle ta fram någon sorts brickor åt Edison. Tanken gick ut på att fylla en stålcylander med träflis, där flisen basades med ånga. När flisen mjuknat ökades ångtrycket till ofantliga 100 bar, botten släpptes ur cylindern, flisen sköts ut och sprängdes våldsamt inifrån. Men Edison tappade tron på metoden.

Mason fick lösa ut den och själv ta patent på den så kallade kanonmetoden, samt utveckla tillverkningen av Masoniteskivan.

Jag hade som sagt kondition hos Mason, men jag längtade hem något fruktansvärt så jag reste hem 1927. Här kom jag i kontakt med Nordmalings Ångsåg i Rundvik. Där fick vi igång en Masonitefabrik 1929, den första utanför USA. Men jag hade svårt med den storgoda stämningen där.

- 1932 tog jag därför hatt och rock därifrån. Jag hade hela tiden funderat på att det måste finnas ett enklare och billigare sätt att dela träfiber. 1932 fick jag patent på Defibratormetoden, där den upphettade flisen maldes i en stålskivekvarn under högt ångtryck. Jag lyckades få Sunds AB att bygga en provserie om tio maskiner. Resten vet du, och av Masons kanonmetod finns nästan ingenting kvar i världen.

Nu vid åttiosju års ålder, har jag äntligen fått tid att utröna Turboraffinatorsn, som jag fick lägga åt sidan i början av 1930-talet, när defibratorsn blev kommersiell.

Medan han berättat hade mina flickor vinkat över hans axel att de går hem för dagen och den ena av Asplunds gubbar kommer bekymrad med ett papper, men blir avvisad med "det där klarar ni själva".

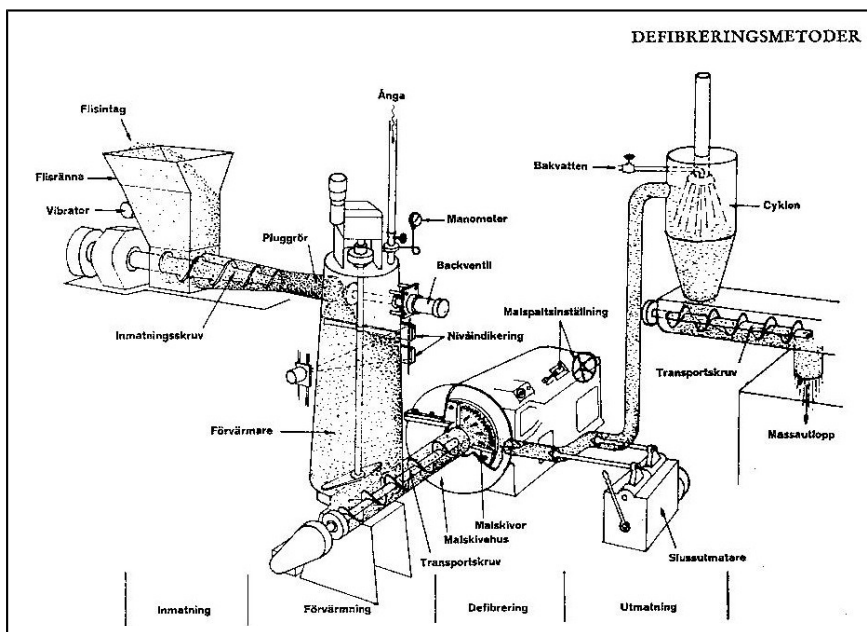
Dagen efteråt hade jag kameran med mig, men då hade Asplund rest iväg.

Epilog

Tre år senare, 1993, avlider Asplund vid nittio års ålder. Om det blev något av Torboraffinatern vet jag ingenting om. Den stora skogskoncernen Rottneros AB kom 1991 i akut kris genom fastighetsspekulationer i Skrinet AB. Flera av koncernens verksamheter säljs eller upphör, våra produktionshemligheter i Vrena säljs ut till världens alla hörn, maskinerna från vår fabrik såldes till Sydamerika.

Innan dess köpte tre av våra chefer ut en emballageprodukt, Lamiflex. Den verksamheten flyttade till Nyköping och alla kollektivanställda, som inte fått nytt jobb, anställdes där. Lamiflex AB utvecklades till en världsomfattande förpackningsindustri med huvudkontor i Nyköping.

Den 6 april 2011 begärdes Masonite AB i Rundvik i konkurs. Världens allra sista Masonitekanoner tystnade för gott. Varunamnet Masonite blev en ambulerande handelsvara.

Asplunds Defibreringsmetod för framställning av träfibermassa.

Saxat ur Dymlingen nr 3 2019. Skrivet av *Göran Dahlberg*.
En träffande och kul presentation av vårt landskap, län och vad vi gör.

Sörmlandspresentation

Framförd på riksstämman tillsammans med ett bildspel vid mottagandet av stafettstaven som kommande värdar för Hembygdsförbundets Riksstämma i Nyköping 2020.

Ärade stämmodeltagare. Jag har den stora äran att presentera Södermanland, eller kortare Sörmland. Det är där vi träffas på nästa års Riksstämma. Välkomna då liksom nu, sen och alltid.

Medan jag berättar lite fakta, nåja, så visar vi foton på några smultronställen. Dom delar vi gärna med oss av. Svampställena däremot, dom behåller vi för oss själva.

Vad är då Södermanland eller Sörmland, landskap eller län? Både och, som landskap sedan urminnes tider och som län från 1634 då vi fick lämna över Södertörna med omnejd till Stockholms län. För att de skulle få en egen landshövding? Men varför kallas länets högsta befattningshavare för landshövding och inte länshövding?

Gränsen mellan landskapen Sörmland och Uppland i Stockholm går vid slussen. De stockholmare som bor söder därom kan få kalla sig sörmlänningar och de med oss dela våra landskapssymboler fickgjuse och vit näckros, ja även braxen och strimlus. Märk väl att det finns landskaps- men inte länssymboler!

Stränder och vägar

Finland brukar kallas tusen sjöars land. Sörmland kanske inte har tusen men tusan så många sjöar. Många vikar och uddar ger många mil stränder. Tillsammans med Östersjön, Mälaren och Hjälmaren ger det stora möjligheter till strandnära vistelse och boende för ökade naturupplevelser och taxeringsvärden. Sörmländska naturen kan både uppskattas och beskattas.

Sörmland genomkorsas av genomfartsleder, T ex E4 och E20 liksom järnvägar från Stockholm till Göteborg, Malmö och Oslo. Men varför så bråttom när det5 är "Resan som är mödan värd" eller "Gräset är inte grönare på andra sidan gränsen". Kolla våra exempel på smultronställen. Eller res som Selma Lagerlöf lät Nils Holgersson göra - avstickare i "Den sköna lustgården" som hon kallade Sörmland - ett klimatsmart färdssätt på gåsarygg. En annan färd som kan gås, hm, lika klimatsmart är Sörmlandsleden - en hundra mil lång vandringsled med omväxlande etapper genom varierande natur. Om man skulle gå lika långt rakt fram skulle man komma ända till...men varför skulle man det?

Känt

Vad hittar man då i Sörmland? Eskilstuna är känt för Kent, smeder och parken ZOO med det mesta från rovdjur till vandrande pinnar. Domkyrkan i Strängnäs har blivit uppmärksammas genom en omtalad stöld. Stöld och stöld, jag vill kalla det snatteri för man fick ju inte med sig stort mer än ett äpple och nån krona. I Mariefred finns Gripsholms slott där 5 000 kändisar årligen hänger, ja, som porträtt. Trosa är känt som världens ände - man kommer inte längre men varför skulle man vilja det. I naturreservatet Stendörren vid Östersjökusten kan man gå mellan öarna med båt och via broar. Pettson och Findus träffar man på i Julita liksom 100 äppelsorter, många med Sörmländska rötter, aj ursprung då - såsom Åkerö och Sävstaholm. Flera känner vi till genom Ulf Peder Olrogs "Violon från Flen" och pressbyrån i Gnesta sjunger man om i "Man ska ha husvagn". När ni reser runt kan

ni hålla utkik efter hundraåringen som klev ut genom fönstret i Malmköping och försvann.

Heter man Karlsson och kommer från Gnesta så är artistnamnet Gnesta-Kalle givet. Men hur många känner till Vingåkers-Pelle, en av våra statsministrar? Men han ser sig nog inte som artist men har bosatt sig på ett av Sörmlands många slott och herresäten, anspråkslöst kallat Torp. Där kan han tänkas njuta av tillvaron och kanske också av Anitras dans.

Välkomna på gästabud 2020

Genom Olrogs "Samling vid pumpen" och Nyköpings gästabud 1317 kan man tro att vi i Nyköpingstrakten är våldsamma. Men var lugna, några maktstridande bröder har vi inte kvar och nutida gästabud är mer gemytliga än brödernas. Det kan jag garantera när ni kommer till Riksstämman 2020 i Nyköping

Och Olrogs "Samling vid pumpen" och där beskrivna slagsmål "i grusgropa" mellan tunabergare och buskhytteborna tyder jag som exempel på att man slåss för hembygden. Och det är det vi gör, slåss för hembygden, inte mot utan med varandra, och numera med beskedliga medel.

Välkomna till nästa års stämma i Nyköping för att fortsätta kampen!

_____ # _____

Nedanstående berättelse är skriven av "Husbysonen i förskingringen", *Arvid Georg Eklund*, född i Dunker 1919.

Den stora översvämningsskatastofen 1924

När tidningar skriver om och TV visar bilder på naturkatastrofer som vatten orsakar både här i vårt land och i andra länder med översvämningar, jordskred, bortspolade broar och vägbanor och där stora landområden står under vatten, då går tankarna ofelbart tillbaka till mina egna upplevelser i tidiga barndomsåren vid Husbygård i Södermanland. Jag var fem år, alltså skulle det vara året 1924.

Vi, mina syskon Gösta, Linnea och jag bodde med far och mor i "Porta" (portarna hette de nog), det är de två husen invid landsvägen mellan Nyköping och Eskilstuna som man kommer till när man lämnat Husbymalmen bakom sig, på vardera sidan av vägen fram till Husbygårds herrgårdsbyggnad.

Jag kommer ihåg hur det öppna landskapet därifrån och till Vads kvarn förvandlades till en stor insjö. Det var Husbyån, från Lidsjön till Torpfjärden av Långhalsen, som svämmade över sina bräddar och minut för minut lade ängs- och åkermark under vatten. De vuxna var skrämde. Hur högt skulle vattnet stiga?

Att jag skulle vara ensam om att minnas detta, som jag först trodde, var fel, för Gertrud (Bergström som flicka), grannflickan på gården som bodde i Blänkhyttan, som ligger högt till vänster om vägen till kyrkan, hon kom ihåg att en vår gick åns vatten ända fram till den gamla ladugårdens gödselstack. Ladugården låg då mitt för Blänkhyttan, på nersidan om landsvägen. Det var några vårar som ån gick upp på halva gårdet, kunde hon tala om. Men även vår skolkamrat Viola Palm i Vallby, mindes mycket väl den stora sjön fram till Husbygård, ända från bron vid Vad, när jag talade med henne om detta. Eftersom Vallby låg högt och mera mittpå så var ju utsikten därifrån betydligt större.

Innan denna förvandling av landskapsbilden inleddes, hade jag på morgonen före, eller möjligen samma dag, fått uppleva ett märkligt, mäktigt skådespel.

Mor och jag var på väg till tvättstugan, som av någon anledning kallades för "Bryggghuset", för mor skulle tvätta. Det låg på andra sidan stallbacken, där slänten ner till ån börjar. I huset fanns en pannmur med bykgryta, träholkar av olika storlekar och en stor dragmangel med en tung sten i lådan. Från bryggghuset var det nog 15 meter till ån och klappbryggan där vi tvättade, sköljde, vred ihop och vattnet bankades ur med ett klapprä. Det var den tidens centrifug.

Bryggan var gjord av långa, av sot, vatten och lutfärgade plankor som låg från land ut till en tvärså mellan ett par långa kraftiga pålar som gick ner i åbotten. Där låg också några plankor, längre upp från land ner till bryggan för att slippa gå i den litet dyga strandkanten. Inte när det var en stor tvätt på gång förstås, för tanterna gick då ihop flera stycken och hjälptes åt, då var det full aktivitet, men annars. Det var nästan något av en idyll med de stora, mycket gamla träden som sträckte sina grenverk ut över vattnet, liksom alarna och i slutningen en häck av, för länge sedan planterade granar. Vassen på båda sidor om ån var inte så tätväxt men ändå en färgklick med inslag av säv. Den fina herrgårdsbron med landfästen av huggen sten måste också räknas dit. En vackert byggd träbro, helt vitmålad och under den, åns vatten som kunde flyta stilla och lugnt mot Långhalsen och havet.

Men den bilden kunde förändras fort, isynnerhet den här våren brutalt och dramatiskt. För när mor och jag kom fram förbi Bryggghusknuten blev vi stående helt stilla och bara stirrade. Vi blev liksom paralyserade av den syn som slog emot oss. Det var ingen idyll ! Det var en hög och bred flod, 20-30 meter rätt över som formligen vräkte sig fram, vredgat och vilt i strömfåran som hade höjt vattenståndet så att alla träden i strandbrinken på Bryggghussidan stod med vatten långt upp på stammarna.

Av klappbryggan fanns inte mycket kvar, bara den allra översta delen av de nedslagna pålarna syntes men de försvann mer och mer. Två av bryggans plankor, som tydligen var fast rotade i strandkanten stack upp alldeles bakom pålarna och skar vattnet likt ett par hajfenor. Av de två plankor som gick ner till bryggan, så seglade den ena iväg just som vi kom fram, den andra som av strömmen dragits åt sidan, höll sig krampaktigt kvar i gräset.

Det gräsbevuxna området på andra sidan, mellan ån och vägen till Smedjan, stod helt under vatten och Smedjan borta vid åkröken var helt omflutet av de strömmande vattenmassorna. I Sörmlandsbygden, årgång 19, finns en bild av Smedjan och till samma artikel även en bild av kyrkan, tagen från landsvägsbron, som också visar en del av de marker som var översvämmade. Strax bortom Smedjan mynnade ett dike ut från Ramsta, eller kanske ännu längre bortifrån. Det syntes inte, för åns vatten hade trängt in där och ut på åkermarken så det blev en liten långsmal insjö, ett stycke bort i alla fall, längre räckte inte min lilla värld, men det sades att där landsvägen mot Eskilstuna går ner i en sänka (*Ramstaguppet*, nu utfyllt och förhöjt) där hade vattnet stått en halv meter över vägbanan.

Lösryckta vassruggar seglade hela tiden förbi, liksom en och annan trädgren. Men också föremål som vattnet svept med sig från översvämmade landområden utmed ån.

Det var en fantastisk upplevelse att se dessa vattenmassor välla fram. Nästan övernaturligt och överkligt hur den annars så lugna ån kunde bete sig så här. Men samtidigt fascinerande och inte så lite uppskakande som gjort att minnesbilden därifrån har hängt med alla dessa år och återkommer när TV visar bilder från andra översvämningsdrabbade platser. Som liten 5-åring reflekterade jag nog inte över hur dessa naturkrafter sluppit loss eller vilka ödesdiga följder det skulle få. Jag såg det jag såg, det räckte.

Hur länge vi stod kvar och tittade på förödelserna vet jag inte. Mot höll mig stadigt i handen och när vi var hemma igen fick jag inte gå ut på hela dagen. Hon misstänkte nog, inte utan fog,

att jag i så fall skulle springa direkt ner till ån. Någon tvätt blev det givetvis inte tal om för mor den dagen.

Något år innan, när vi bodde vid Akalby, hade jag också sett översvämmade områden. Det var Lidsjön som brutit igenom den uppbyggda skyddsvallen och lagt större delen av Akalby – Öksunds ängsmarker under vatten. Nu var man ifärd med att länsputsa dem. Min 9-årige äldre bror skulle gå ner till Pumphuset en söndag för att titta och jag fick följa med. Det var ganska långt dit för pumpen var placerad vid Öksunds dike. Väl framme såg vi hur det formligen sprutade ut vatten genom en grov slang, i en vid båge tillbaka i sjön. Pumpen drevs av en motor inne i Pumphuset av en bred rem som det smällde om, genom en öppning på baksidan av huset. På baksidan gick vi in genom en dörr för att beskåda underverket. Jag fattade inte så mycket av det vi såg, för väl hemma igen var det bara några detaljer som jag kunde beskriva, några röda och gula blanka rör och hjul som remmen gick över. Däremot kunde jag tala om hur det lät om motorn. "Så här sa motorn", och så härmade jag ljudet så gott jag kunde, "putt, putt, putt, patt" i en lång ramsa. Det väckte stor munterhet, för om och om igen fick jag upprepa min ramsa. Eftersom det var söndag kom det bekanta på besök och alla skulle höra hur motorn lät och alla skrattade så hjärtligt gott åt mig och min putt, putt, ramsa.

Nu satt jag vid Husbygård och följde genom köksfönstret hur åns vatten nedanför landsvägsbron lade mer och mer mark under sig. Jag såg hur mörka konturer långt bort blev smalare och smalare, för att till sist vara helt uppslukade av vattenmassorna. Hur länge detta pågick vet jag inte bestämt, men en morgon hade vattnet kommit ända fram till vägen upp mot kyrkan (vägen mot Bettna), då var kulmen nådd.

Någon dag senare kom min lekkamrat "Trädgårdsmästarns Olle" hem till oss. Dom bodde på herrgårdssidan, till höger nere vid ån, och Olle talade om att deras hus hade vatten runt om och att de fick gå på plankor fram till vedboden när de skulle någonstans. Det ville jag se. Jo mor tillät att jag fick följa

med Olle hem om han, som var ett år äldre än mig, lovade att se till att jag inte sprang nertill bryggan. Det lovade han, så vi traskade iväg. Visst var det lite pirrigt att gå på plankorna med vattnet spolande under dem, spännande också. Men Olles mamma tyckte inte om det vilket var förfärligt.

Så drog vi vidare på upptäcktsfärd och kom till vagnslidret. Det låg utmed vägen från Porta och halvvägs ner till landsvägsbron. Där fick vi se att "Hästens Hage" stod under vatten. Det vart en vanlig hage där staketet med tre slanor mellan stolparna gick från ån vid brygghuset fram till grindöppningen, vinklade sedan av och gick nedanför vägkanten ner till bron. Mellan deras ändpunkter gick ån i en vid båge som ett effektivt stängsel åt det hållet. Fodermarsken, alltså han som skötte om stallet och hästarna, släppte ut fölungar i den där hagen och hade skrämt oss med att dom kunde både bitas och sparkas. Vi ungar var livrädda för dom så om vi lekte i hagen när de kom så sprang vi så fort vi kunde och kastade oss ut genom staketet. Då skrattade fodermarsken så han hickade "he-he-he-he" lät det om honom. Det tyckte vi inte om honom för.

Nu kunde inga hästar gå i den vattenfyllda hagen som lutade ner mot ån. Grinden var öppen så Olle och jag tog oss för med att gå på staketet fot om fot ner mot bron. Olle gick först och snart nog var våra smorläderkängor genomsura. Gummistövlar hade ännu inte kommit ut på marknaden.

När vi kommit mer än halvvägs till bron gick vi med strömmandevatten nästan till knäna.

Då kom befallningsmannen Berglund cyklande och han ropade till oss "Sluta med et där, begriper ni inte att det är farligt som det strömmar, kom genast upp på vägen". Han ställde ifrån sig cykeln, gick ner i slänten, lyfte mig över staketet och upp på vägen. Olle klarade sig själv upp. Han var ju en hygglig man, Berglund, men nu var han riktigt arg. Han sa "Seså, spring hem med er nu, tokiga ungar, stryk skulle ni ha och ser jag er här en gång till, så ska ni minsann få det också." hotade han oss med.

Hur det gick för Olle när han kom hem vet jag inte men min mor blev både upprörd och ledsen när hon fick höra vad vi haft för oss. Att göra mor ledsen var ju det jag minst av allt ville och jag lovade att inte göra om det. Den där Olle var just en riktig barnvakt, sade hon förtrytsamt.

Det var tur att Berglund fick se oss för så vilt som vattnet forsade fram under bron hade det kunnat sluta riktigt illa. Om detta hade hänt i dag så hade nog föräldrarna stämt Berglund till tinget, för han hade ju hotat deras telningar med stryk. Sådana dumma lagar fanns inte på den tiden. Våras föräldrar var bara tacksamma för att Berglund ingrep.

Hittills har det mest handlat om vad jag själv sett och upplevt av katastrofen, men utanför min lilla värld hände det också, saker runt om som jag bara hörde berättas eller på annat sätt fick reda på. Hur mycket mark som stod under vatten från Lidsjön till Husbygård vet jag inte, men eftersom terrängen, med några undantag, är låglänt utmed ån kan man förmoda att det var åtskilliga arealer skogs- och åkermark som var översvämmade. Nedanför Torslunda skulle det ha varit en stor sjö där också.

Nedanför Torslunda föresten, där i vassen inspelades ett avsnitt i TV-serien om Hedebyborna, det om årensningen. Det var flera extriörer från Husby i den serien, bland annat Torps allé. Vid Vads Kvarn hade mjölnarbostaden blivit handelsbod. Men det var många år efter den stora översvämningen.

Vad, - - ja namnet för tankarna långt tillbaka i tiden. Ända till forntiden, för här var ett betydelsefullt ställe där man kunde ta sig över vattnet till andra sidan. I detta då väglösa land, var det viktigt att veta, när man sökte upp nya jaktmarker eller bytte boplat, var man kunde komma fram och det kunde man här vid Vad. Även i våra dagar har Vad varit av stor betydelse. Från sekelskiftet (1800-1900) och några decennier in, var här full aktivitet, talade en annan skolkamrat, Lisa Hermansson, om för mig. Här fanns två kvarnar som drevs med vattenkraft, helt naturligt då fallhöjden i Husbyån bara var 4 fot (källa Sörmlandsbygden). Ett litet sågverk fanns också. Dit flottades

timmer från Torp- och Årdalaskogarna. Så hade "Lillen" en bysmedja här, en bit in på Vallbyvägen. Den minns jag själv. Om den gamla bron över Husbyån, berättar Lisa, att förutom dammluckorna fanns också en ålkista där det blev goda fångster tidvis. Ålarna tog hennes mor hand om och drog skinnet av dem för vidare befordran till affärer.

På ett gammalt tidningsurklipp från Södermanlands Nyheter där Anne-Marie Gedda skriver om Börje Björningers bok om Husbybygden, finns ett fotografi av Norra kvarnen taget på 1920-talet, kan man delvis se den gamla bron, att den var en träbro som hade fyra dammluckor, som Lisa sade och att den låg nära vattnet. Om bilden är tagen av fotograf Nils Åsberg framgår inte, men jag skulle gärna ha velat se en bild från andra hållet. Bilden visar med alla tydlighet att det måste ha varit dåligt med genomströmningen för vattnet förbi bron. Jag hörde att det minsta som det blev mer vatten än normalt i ån så kröp vattnet upp på ängarna. När de stora vattenmassorna kom det här året blev det rena katastrofen och orsak till den stora sjö, som bredde ut sig mellan Vad och Husbygård.

Från Vad forsade vattnet vidare ut i Torpfjärden som ingår i Långhalsens sjösystem. Här steg vattnet högt över normal nivå som gjorde att stora områden av Torp och Vevelsta marker lades under vatten. Gården Hopen fick väl också kännas vid det. Ett till ytan troligen lika stort översvämmat område som vid Husbygård, kanske större, för vattnet trängde fram ända till Vallåkra-korset, alltså där man tar av mot Vads kvarn på Husby-Bettnavägen, där blev det stopp, om än med ett nödrop. Några vägavsnitt mellan Vallåkra och Vad var också överspolade men inte så att framkomligheten äventyrades.

Hemma hade vi ett fotografi från korsvägen som min bror Gösta och en kusin till oss fick av fotografen Nils Åsberg för att de ställde upp som staffage, när han tog en bild därifrån med Torp i bakgrunden. Det kortet är tyvärr borta men finns säkert med i Åsbergs efterlämnade kollektion av bilder från den här tiden och även från andra platser från Husby socken.

Fotograf Åsberg kom på sin cykel med sin stora kamera på bakre pakethållaren och väskan med stativ och glasplåtar på den främre. Han var mycket anlitad både i helg och i söcken. Åtskilliga är de brudpar som förevigats av hans kamera, liksom en och annan brud som skickligt dolde sitt välsignade tillstånd under rysch och pysch på brudklänningarna.

På tal om brudar ! Jag måste berätta om min farmor, förlåt. Hon var en beskäftig och kärv liten gumma. Alla var, nåja, inte direkt rädda för henne, hon var respekterad men jag och farmor kom bra överens.

Det var en nygift fru i grannskapet som fått barn, jag vill minnas i januari eller möjligen februari. Hon var ju gift så det var väl ingenting ovanligt med det utom för farmor, som utbrast när hon fick reda på detta: *Kors i jösse namn, allaredan! Dä ä ju inte länge sen di gifte sej, dä va ju i missömrar, då va ju så märkvärdigt mä di där, mä körkbröllop å allting! Den ungen kan väl inte bli mycke mä, när hon inte kunne gå tia ut.* Det var farmors syrliga kommentar. Inga förskutt - förlåt, förskott där inte. Farmor var född 1858 och levde till 1945, men räkna kunde hon

An en tillfällighet träffade jag Thord Neumüller på Vevelsta, aktiv medlem i hembygdsföreningen, och talade om, mina små skrivelser från Husby, om Haga småskola med fröken Greta Johansson som lärarinna och om att försöka få ihop något om den stora översvämningen som var en gång för länge sedan. Han kunde då berätta, att man under översvämningen, från Torp obehindrat kunde ta sig fram över vattnet med roddbåt till Vallåkra handelsbod för att göra sina inköp. En mycket intressant upplysning som ger att mått på den höga vattennivån, att det inte bara rörde sig om några små vattenpölar mellan tuvorna.

Mina skolkamrater Viola och Lisa som förut berättat om sina minnen för mig från det året, kom också ihåg dessa båtturer över ängarna, när jag förde dem på tal. Men även den stora oror som folk kände inför det som hade inträffat, hur stora

skadorna skulle bli och även vilka ekonomiska följder det skulle få och hur länge dessa förhållanden skulle fortgå.

När TV visar bilder från översvämmade områden runt om i världen, med mycket mänskligt lidande och även förlust av människoliv kan vi se att vi ändå slapp lindrigt undan då vi tack och lov blev helt förskonade från förlust av liv, vad jag vet.

Hur det stod till med vattnets härjningar i övriga delar av våran socken visste jag inget om. Det fick räcka med det som jag själv såg. Men varje morgonkollade jag genom köksfönstret om vattnet börjat dra sig tillbaka, men vad som i övrigt fanns bortom min lilla horisont brydde mig inte.

Att det fanns något som hette Bettna visste jag för därifrån kom postbilen so kördes av någon som hette Bergström. Och bakom skogen, Husbymalmen, långt bort, där låg stan, Nyköping. Dit gick bussen. Sen fanns det ju andra platser också, men ack så avlägsna. Jo, det fanns ett Stockholm också, där bodde kungen och han var mäktig. Vetgirig som jag var måste jag fråga: *Vad gör en kung?* Far som var en spjuver drog då till med: *Jo det kan jag tala om för dig. Han åker land och rike runt och gör fruntimmer...*längre hann han inte för mor avbröt honom. Han skulle vara tyst och tänka på vad han sa. *Inbilla pokjstackarn en massa dumheter*, läxade hon upp honom, men han skrattade bara åt henne. Därför fick jag inte veta vad far menade att kungar gjorde när de inte kriga eller regerade. Inte förrän på äldre dar fick jag höra det och som gav mig idén och konturen till berättelsen om *Dagsverkstorpären med den vackra hustrun*. En historia från 1850-talet, där en ung arbetsdräng på ett gods i Sörmland, och en flicka i slottsköket, som kungen gjort med barn, av greveparet mer eller mindre tvingades att gifta sig med varandra, men som ändå blev ett mycket lyckligt och kärleksfullt äktenskap. Det var en dam i en studiegrupp som anförtrorde oss, att hon egentligen var av kunglig börd och att den unga torparhustrun var hennes anmoder. Men det är en annan historia.

Här handlar det om vatten, mycket vatten. Man kan se om man på en karta följer vattnets väg, från Husbyån ut i Långhalsen via Torpfjärden och ner igenom att det finns flera passager där vattenmassorna kunde bromsas upp, med översvämningar som följd, på den tiden.

Redan vid Mälsundet låg en sådan vattenbroms i form av bron mellan Husby och Bettna socknar, i folkmun benämnt *Mälingspånga*. Var den låg visste jag inte, ej heller när den nya bron byggdes. Vem skulle kunna berätta för mig om detta bättre än *Lilly i Klippan*, gift Stenberg Vi såg varandra på ett bröllop för länge sedan, då vi var i småskoleåldern och mig veterligt inte träffades eller setts sedan dess. Genom en gemensam bekant, en grannfru, hade vi de senaste åren ändå vetat om varandra. När jag dristade mig till att ringa henne, talat om vem jag var och vad jag sysslade med, var det precis som om vi varit nära bekanta länge. Det blev ett mycket givande samtal där jag fick svar på mina frågor och så hade vi ju en del andra bekanta gemensamt, fast vi inte gick i samma skola.

Beträffande *Mälingspånga* talade Lilly om att den låg i närheten av fastigheten Mälsund. Det var en bastant träbro, som låg nära vattnet, som jag uppfattade det och den trafikerades av såväl bussar som lastbilar. Den tidens lastbilar förstås, måste jag tillägga. Vägen från Husbysidan gick alldeles förbi gårdstunet vid Klippan och ner till bron. Den vägen är nu helt borta. På Bettnasidan var den identisk med vägen från Mälsund och senare som utbyggd avfart ut över den nya bron då den var färdig. Den byggdes 1924 och det stämmer ju med mina antaganden om året. Då låg ju den gamla bron kvar och bromsade vattenmassorna som vällde fram och orsakade de stor översvämningarna av Torpfjärden.

Om detta visste inte Lilly så mycket för det syntes nog inte så påtagligt som vid Husbygård, där vi fick en ny stor sjö utanför fönstret. Då brobygget pågick var säkert vårfloden över och när den nya bron tagits i bruk och den gamla rivits så var också den vattenbromsen eliminerad.

Lily var bara fyra år då, men ändå engagerad i brobygget. Inte så att hon körde betong i en skottkärra eller drev ner pålar, nej, det var när byggjobbarna skulle ha matrast och drog iväg till sitt skjul som Lilly travade iväg med en smörgås i ena handen och en mjölkskvätt i en whiskyflaska med patentkork av porslin i den andra och satte sig mitt bland dom för att spisa sin *matsäck* hon också. Det måste ha varit ett festligt och pikant inslag i den grå vardagen för dessa vattenrallare med en så liten byggmaskot och för henne själv ett oförglömligt och skönt minne från barndomens sorglösa dagar.

Och vattenmassorna drev vidare med dem och jag med dem, tacksam för vad jag fått veta, om och kring *Mälinspånga*.

Nästa uppdämmande passage låg bara 3.5 km från Klippan, medströms. Det var den gamla bron över Tärnösundet (som på kartan heter Skarvstenssundet, men det namnet hörde jag aldrig). Då de andra broarna visat sig vara veritabla flaskhalsar, med stora översvämningar till följd, så utgjorde inte Tärnöbron något undantag. Också här var det Tärnö som låg risigt till för när vattenmassorna bromsades upp fick bland annat Örstaviken taga emot det vatten som inte hann igenom.

När man åker Vrenavägen fram vid Örsta så kan man se att stora delar av Tärnö marker inte ligger så väldigt mycket högre än vikens vattennivå och betänker man att det var högre överallt på den tiden, då behövdes det inte mycket till störning i förbiflödet vid bron förrän dessa Tärnö marker låg under vatten. Då landsvägen också ligger lågt är det fara värt att också den översvämades och då i första hand mellan Högnäs och *Vitsippsbacken* som vi kallade den, som man rundar fram till Tärnö allé med Strömfeldska gravkoret på höjden. Nu var väl inte den här vägen till Vrena så hårt trafikerad, för den var dålig och efter bron, på Vrenasidan rent av usel, krokig och dann, så många föredrog omvägen över Bettna för att komma dit. På en bilkarta från 20-talet som vi hade hemma, kunde man se att den rödmarkerade vägen strax efter Tärnöbron vek av till höger och upp genom bygden. Den finns inte med på nyare kartor. Däremot syns en markering för vandringsled. Kan det möjligen vara den gamla vägen? Som

drar iväg norrut om Lillsjön och ansluter sig till en annan väg ner till samhället, eller är jag ute och cyklar kanske?

En som var ute och cyklade på den gamla Vrenavägen var Hugo Haag från Vallby kvarn. När jag hörde hans berättelse om cykelturen var jag bara 9-10 år och gick i skolan. Han berättade: - *när jag åkte där i kurvera så skymta jag en annan cyklist efter mej och vänta att han skulle komma ifatt mej, så vi kunde göra sällskap. Men det kom ingen! När jag då titta lita nogare blev jag varse att det var bakpartiet på min egen cykel som jag såg, för vägen var ju så himla krokig så en mötte sej själv i kurvera, nästan. Det var den sämsta å krokigaste väg som jag åkt på nånsin.* Möta sig själv det trodde jag inte på, det kan man väl inte. Han bara ljuger tänkte jag. Omsider fick jag förklarat att ibland, för att förstärka det man pratar om, kan man bara dra till med något helt orimligt, en överdrift för att göra språket lite mustigare. En skön konst i och för sig och i alla fall bättre än när någon ljuger så nära sanningen att ingen vet vad som är rätt och riktigt.

Själva bron över sundet har jag bara ett diffust minne av för jag gick över den bara en gång fram och tillbaka,. Vi bodde tillfälligt vid Örsta och en grannpojke skulle gå till Vrena i något ärende och jag fick följa med. Det här var några veckor före julen 1931. När vi gått förbi herrgården så var det en backe ner till bron. Den var oändligt lång, den längsta bron som jag dittills hade sett och den såg skrämmande ut. Jag var rädd när jag gick över den, tänk om den rasar.

När vi på eftermiddagen gick tillbaks hade det redan börjat skymma på, då var det ännu kusligare och jag var glad när vi kommit över till fast mark igen.

I en artikel från januari 1983, i tidningen Folket signerad Carl-Arne Hornberg, där han skriver om Tärnö och dess olika ägare fram till Strömfeldt finns även en etsning av den tyska konstnären Fredrich Ricard som visar det gamla slottet som brann ner till grunden år 1915 och aldrig återuppbyggdes. Där på etsningen som tillkom 1869, ser man en skymt av den

gamla bron över sundet, som utmålas som en stenbro med fyra valv. Och jag som hade uppfattat den som en skraltig träbro, för flera plankor låg ju lösa och jullrade. Rörde det sig om samma bro?

För att få veta lite mer om bron och hur mina antaganden om översvämningen stämde, tog jag kontakt med en barndoms Vän och sedan läskamrat Inge i Örstanäs (Sebrant) för att höra vad han visste om det här. Beträffande bron så lutade det nog åt att det var en stenbro. Han mindes inte riktigt. Då skulle ju etskningen stämma i så fall. I övrigt tyckte han som jag att bron inte var så olik. Den var körbar för fordon, men så smal att det inte gick för två fordon att mötas på den och att komma med stora och tunga lass på den var nog mindre tillrådligt. Själv hade han cyklat över den, det höll den för.

Den nya bron var färdig 1936 och antagligen byggdes den nya rakare vägen till Vrena i samma skede. Han förde även bron *Mälinspånga* på tal och tipsade mig om Lilly, vilket gav ett gott utbyte. Hans far hade köpt Örstanäs 1920 så Inge var bara 1 år när de flyttade dit och varenda vår stod Tärnö ängar under vatten från Örstaviken, så mina antaganden stämde bra. Däremot visste han inte om det var extra högt vattenstånd något år eller om vattnet gick över vägen i Tärnö allé, men möjligheten fanns. Under hela 20-talet och flera år in på 30-talet var det stora översvämningar där Inge när han blivit gammal nog, kunde sätta ut ryssjor på strandängarna där gäddorna lekte om våren, för de hade en remsa på att hundratal meter där de fick hushållsfiska. Huruvida Tärnö marker även var översvämmade söder om bron visste han inget om och själv kan jag inte uttala mig om detta.

Hittills har det rört sig om marker och stränder som jag känner till och vet hur det ser ut där, men nu blir det fråga om en för mig obekant sockenrote. Nog för att jag vet vad gårdar och platser heter och ungefär var de dom ligger. Det är bara det att jag aldrig satt min fot där, undantagandes Malms gård, som vi åkt förbi ibland, men då ser man ju varken sjö eller strand. Så från Tärnö, förbi Malm till sockengränsen mot Råby

vet jag inte hur det ser ut vid Långhalsens stränder mot Husbysidan, om där finns eller fanns översvämningsbenägna områden. På kartan ser man ett smalstreckat område vid Malmviken som markerar våtmarker. Där var det högvatten alltså på vårarna och längre bort också och runt om, talade Viola i Vallby om för mig. Hon bodde några år på Malms gård, men det var ju så långt fram i tiden som första åren på 40-talet. Då var det också några stränga vintrar med mycket snö, men inte på långa vägar som då på 20-talet.

Min skol- och bankkamrat Hans Andersson i Haga skola och senare också läskamrat ihop med Inge, han kunde komplettera dessa Violas uppgifter med att berätta att när de flyttade från Sätträö till Bogårn nära Malm när 1929 så gick vattnet från Malmviken mestadels ända fram till Västtorp på vårarna och mitt för Spikön gick det långt upp på land, liksom hela vägen bort till sockengränsen mot Råby med större eller mindre områden av översvämmade marker. Och det var ju fem år efter det stora katastrofåret. Hur skulle det då inte sett ut 1924.

Vi pratade också om att det logiskt sett så borde ju vattennivån i denna del av Långhalsen ha varit högre än i övriga delar av sjön för hit kom även att vatten från Yngarens sjösystem med sina stora tillflöden fjärran ifrån, som Hallbosjön forsande ut genom Vrenaån.

I likhet med alla andra broar i vattnets väg till havet så utgjorde nog inte den gamla bron vid Täckhammar något undantag som effektiv vattentröskel. Den bron hade samma typ av träkonstruktion som landsvägsbron vid Husby gård, men var dubbelt så lång som den. På ett fotografi i Sörmlandsbygden taget 1950 ser man att det bara var en stenkista mitt i ån fast den var så lång. Jag tycker bilderna av bron mer liknar den vid Husby gård, men 1930 var den nya bron där i det närmaste färdigbyggd.

Täckhammarsbron låg tydligen inte så högt över vattnet för ibland om vårarna, läste eller hörde jag talas om att vattnet strömmade över vägbanan och gjorde den riskabel att färdas

över och den tendensen höll i sig fram till 40-talet, då den nya bron tillkom. Då kan man utgå från att så nog var fallet år 1924 och orsakade högvatten. Hur högt vattnet stod över normal nivå och hur stora översvämmade arealer det rörde sig om på Malmsidan, det vet bara den som var på plats vid tillfället och med egna ögon såg förödelsens styggelse. Nu lär det nog inte finns någon kvar som skulle ha kunnat berätta om detta. Jo, om jag hade påbörjat detta mitt skrivande för 20 - 30 år sedan, då kanske jag fått svar på mina frågor.

Epilog

Från början var det meningen att jag bara skulle skriva om mina egna iakttagelser i det inledande skedet av översvämningen, då mor och jag stod vid tvättstugan och såg den lilla Husbyån förvandlas till en stor bred flod av de vilt framforsande vattenmassorna för att sedan beskriva hur ängsmarkerna mellan Husby gård och Vads kvarn blev en stor sjö, liksom ängarna mellan Torp och Vevelsta. Det var de områden som jag kände till som liten.

När sedan vänner och bekanta kunde tala om för mig om de andra stora områden utmed Långhalsens stränder fram till sockengränsen mot Råby, som stod under vatten varje vår på 20-talwt så kunde jag få med även den och ge en heltäckande bild av situationen.

Till dessa områden kan man på goda grunder också lägga Öksund – Akalby ängar som åren före alltid var översvämmade och undgick nog inte samma öde det här året. Där fick man väl sätta fart på *putt-putt-putt-patt-motorn* igen när Lidsjön dragit sig tillbaka, såvida den inte blev bortspolad av vattenmassorna.

En senkommen upplysning om att mina antaganden inte var helt fel om Tärnövägen fick jag av Thord Neumüller som berättade att han och fadern John färdades den vägen fram år

1924. När vägbanan inte skönjdes genom vattnet tog han av sig om fötterna, kavlade upp byxbenen och vadade framför hästarna för att vara säker på att de förekommande dikesbroarna låg kvar - det gjorde dom. Vidare att bostället Högnäs i det närmaste var omflutet av vatten, som talar om vilka oerhörda mängder vatten det rörde sig om. Mer än jag trodde från början.

Hur höga vattennivåerna och hur stora arealer vattendrabbade marker det var frågan om, har jag varit sparsam med att ange i siffror. Det gick inte. Kanske det finns dokument liggandes någonstans med dessa uppgifter.

Men det här är egentligen ingen dokumentär. Det är bara ett litet försök att tala om hur vår barndoms hembygd såg ut mellan alla stora områden liggandes under vatten. Då, en gång för länge sedan, innan det faller i glömska.

Fortsättningsvis vill jag försöka bena ut orsakerna till katastrofen, vilka radikala åtgärder som vidtogs för att inte detta skulle hända igen. Det finns lagrat någonstans i bakhuvudet men det ska ut på papper också.

Så det får bli nästa avsnitt om dessa händelser, om jag orkar och hinner.

Georg Eklund *Husbyson i förskingringen*

**Ett stort *tack* till våra sponsorer
som bidragit till tryckningen av
denna skrift.**

Bettna Såg AB

Eriksson & Söners Möbelsnickeri AB

Maximum's Restaurang & Pizzeria

Padrons Svets & Smide AB

Per Johansson och HEMTAB

Preko Verkstads AB

Stigtomta-Vrena församling

Vrena Företagspark AB

Vrena Boutique AB

Vrena Mekaniska Verkstad AB

Vrena Vilt AB